

Plan wynikowy z wymaganiami edukacyjnymi przedmiotu edukacja obywatelska w zakresie podstawowym dla klasy I szkoły ponadpodstawowej

(do podręcznika *Edukacja obywatelska 1. Podręcznik dla szkoły ponadpodstawowej* autorstwa Zbigniewa Smutka, Beaty Surmacz i Jana Maleski)

* Plan wynikowy został skonstruowany na podstawie Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 marca 2025 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia.

Temat (rozumiany jako lekcja)	Wymagania na ocenę dopuszczającą Uczeń:	Wymagania na ocenę dostateczną Uczeń:	Wymagania na ocenę dobrą Uczeń:	Wymagania na ocenę bardzo dobrą Uczeń:	Wymagania na ocenę celującą Uczeń opanował wymagania na ocenę bar- dzo dobrą, a ponadto:
1. Patriotyzm	zna pojęcia: <i>naród</i> , <i>świadomość narodowa</i> , <i>patriotyzm</i> ; wymienia symbole narodowe RP	opisuje elementy toż- samości narodowej i wyjaśnia, czym jest świadomość narodo- wa; wskazuje przykła- dy symboli narodo- wych i form identyfi- kacji z ojczyzną	charakteryzuje postawę patriotyczną i odróżnia ją od nacjonalizmu, szowi- nizmu, rasizmu i antyse- mityzmu; podaje przykła- dy współczesnych prze- jawów patriotyzmu	analizuje różne formy i sposoby wyrażania patrio- tyzmu w przeszłości i obecnie; ocenia przejawy negatywnego stosunku do innych narodów (naciona- lizm, rasizm, antysemi- tyzm) i wskazuje sposoby ich przeciwdziałania	porównuje patriotyzm z kosmopolityzmem i oce- nia znaczenie obu postaw w różnych kontekstach historycznych i współcze- snych; wykorzystuje róż- ne źródła (np. Konstytucję RP, akty prawne, doku- menty międzynarodowe) do analizy pojęć i postaw
2. Obywatel i obywatelstwo	zna pojęcia: <i>obywatel</i> , <i>obywatelstwo</i> ; wie, że obywatelstwo łączy jednostkę z państwem; wymienia podstawowe obowiązki obywatelskie	wyjaśnia sposoby na- bycia i utraty obywa- telstwa polskiego; wskazuje konstytucyj- ne obowiązki obywa- tela (wierność Ojczyź- nie, obrona kraju,	omawia różnice między zasadą prawa krwi a zasa- dą prawa ziemi; charakte- ryzuje formy nabycia obywatelstwa w Polsce (z mocy prawa, nadanie, uznanie, przywrócenie);	analizuje przepisy Konsty- tucji RP i ustawy o obywa- telstwie polskim; ocenia znaczenie obowiązków obywatelskich w życiu jednostki i państwa; wska- zuje różnice w pojmowaniu	porównuje regulacje do- tyczące obywatelstwa w Polsce i w innych pań- stwach; ocenia współcze- sne wyzwania związane z obywatelstwem podwój- nym i migracjami; formu-

		przestrzeganie prawa, podatki, ochrona środowiska)	podaje przykłady obowiązków obywatelskich dawniej i dziś	obowiązków obywatela w różnych ustrojach historycznych Polski	łuje własne stanowisko na temat lojalności wobec państwa i obowiązków obywatelskich, wykorzystuje źródła dotyczące prawa i publicystyczne
3. Obowiązek obrony ojczyzny (temat fakultatywny)	zna pojęcie <i>obowiązek obrony ojczyzny</i> i wie, że jest on zapisany w Konstytucji RP; wymienia podstawowe rodzaje Sił Zbrojnych RP	wyjaśnia, na czym polega obowiązek obrony ojczyzny; wskazuje ustawę o obronie Ojczyzny jako podstawę prawną; wymienia formy służby wojskowej	charakteryzuje różne formy wypełniania obowiązku obrony (służba wojskowa, zastępcza, terytorialna, obowiązek mobilizacyjny, świadczenia na rzecz obrony); omawia rolę obrony cywilnej	analizuje znaczenie obowiązku obrony w kontekście współczesnych zagrożeń (np. wojna hybrydowa, cyberataki); ocenia funkcjonowanie systemu obrony cywilnej w Polsce; przedstawia rolę instytucji wspierających ochronę ludności	porównuje polski system obrony z rozwiązaniami w innych państwach NATO i UE; wskazuje aktualne wyzwania dotyczące obronności RP; formułuje własne stanowisko w debacie o obowiązku służby wojskowej, wykorzystuje źródła dotyczące prawa i raporty międzynarodowe
4. Grupy społeczne	zna pojęcie <i>grupa społeczna</i> i przykłady grup; wie, że człowiek należy do różnych grup; zna pojęcie więzi społecznej	opisuje rodzaje więzi społecznych (naturalne, zrzeszeniowe, stanowiące, ekspresyjne, instrumentalne, osobowe, bezosobowe); wymienia podstawowe kryteria klasyfikacji grup społecznych	charakteryzuje różne rodzaje grup (małe i duże, pierwotne i wtórne, formalne i nieformalne, inkluzywne, ekskluzywne, ograniczone); wskazuje przykłady grup i wspólnot	analizuje cechy wspólnot lokalnych, państwowych i globalnych; wyjaśnia różnice między wspólnotą a społeczeństwem; omawia znaczenie więzi społecznych dla funkcjonowania grup	porównuje cechy różnych typów społeczeństw (postindustrialne, globalne, informacyjne, masowe, konsumpcyjne, otwarte); ocenia wpływ grup i wspólnot na dobrostan człowieka; formułuje własne stanowisko, korzysta z literatury socjologicznej i przykładów współczesnych procesów globalizacyjnych
5. Role społeczne	zna pojęcie <i>rola społeczna</i> ; podaje przykłady ról odgrywanych w rodzinie i w szkole	opisuje role społeczne w różnych grupach i wspólnotach; wskazuje przykłady działania	charakteryzuje różne koncepcje ról społecznych (wspólnotową i indywidualistyczną); wyjaśnia	analizuje znaczenie ról społecznych dla tożsamości jednostki i funkcjonowania społeczeństwa; omawia	porównuje różne teorie socjologiczne dotyczące ról społecznych (np. Giddens, Merton, Blumer);

		zasad wzajemności, zaufania i pomocy	problemy wynikające z odgrywania wielu ról jednocześnie lub ze stereotypów	reguły wpływu społecznego (wg Roberta Cialdiniego) i ich zastosowanie w życiu codziennym	ocenia wpływ zaufania i pomocy na życie społeczne, wykorzystuje teksty źródłowe (np. Piotr Sztompka) i przykłady współczesne
6. Relacje grupowe i międzygrupowe	zna pojęcia: <i>komunikacja społeczna, socjalizacja, konformizm, nonkonformizm</i> ; wie, że rodzina odgrywa ważną rolę w życiu społecznym	opisuje proces socjalizacji (pierwotnej i wtórnej); wskazuje podstawowe czynniki socjalizacji (rodzina, szkoła, grupa rówieśnicza, media); wyjaśnia, na czym polega komunikacja werbalna i niewerbalna	charakteryzuje funkcje rodziny w procesie socjalizacji; omawia bariery komunikacyjne; wskazuje zalety i wady postaw konformizmu i nonkonformizmu; wyjaśnia podział na „swoich” i „obcych”	analizuje znaczenie socjalizacji dla rozwoju jednostki; ocenia wpływ stereotypów i kategoryzacji społecznej na relacje międzyludzkie; interpretuje role grup odniesienia w kształtowaniu postaw	porównuje modele socjalizacji w różnych społeczeństwach; ocenia wpływ nowych technologii i mediów społeczno-ściowych na proces socjalizacji i relacje międzyludzkie; formułuje własne stanowisko na temat zalet i wad konformizmu i nonkonformizmu, wykorzystuje literaturę socjologiczną i przykłady współczesne
7. Postrzeganie odmienności	zna pojęcia: <i>tolerancja, akceptacja, ksenofobia, dyskryminacja, stygmatyzacja</i> ; wie, że brak tolerancji prowadzi do konfliktów	wyjaśnia różnicę między tolerancją a akceptacją; opisuje przyczyny, przejawy i skutki nietolerancji, ksenofobii i dyskryminacji	charakteryzuje poziomy ksenofobii i mechanizmy powstawania uprzedzeń; omawia przykłady dyskryminacji i stygmatyzacji w społeczeństwie	analizuje dokumenty prawne i deklaracje dotyczące równości i niedyskryminacji (np. Karta Praw Podstawowych UE, Deklaracja UNESCO); ocenia skutki nietolerancji i stygmatyzacji dla jednostki i społeczeństwa	porównuje sytuację grup narażonych na nietolerancję w Polsce i na świecie; ocenia znaczenie politycznej poprawności i współczesnych działań na rzecz równości; tworzy własny projekt (np. kampanię, plakat, mem) promujący tolerancję
8. Problem wykluczenia społecznego (temat fakultatywny)	zna pojęcie <i>wykluczenie społeczne</i> ; wymienia grupy narażone na wykluczenie	opisuje rodzaje wykluczenia (ekonomiczne, polityczne, komunikacyjne, kulturowe, cyfrowe, społeczne);	omawia bariery architektoniczne, ekonomiczne, psychiczne, kulturowe i społeczne utrudniające życie osób wykluczonych;	analizuje zadania PFRON, Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej oraz organizacji pozarządowych w walce z wykluczeniem;	porównuje sytuację osób wykluczonych społecznie w Polsce i innych krajach; ocenia znaczenie projektów integracyjnych i pro-

		wskazuje przykłady osób szczególnie zagrożonych (np. z niepełnosprawnościami, starszych, uchodźców)	charakteryzuje działania państwa i organizacji w ograniczaniu wykluczenia	ocenia skuteczność działań podejmowanych wobec osób z niepełnosprawnościami, seniorów i osób ubogich; interpretuje dane statystyczne dotyczące wykluczenia	gramów cyfryzacji; przygotowuje własny projekt działań wspierających osoby zagrożone wykluczeniem, wykorzystuje dane z raportów i źródła międzynarodowe
9. Zasady pracy w grupie	zna pojęcie <i>praca w grupie</i> ; wymienia podstawowe korzyści pracy zespołowej	opisuje zasady pracy w grupie (słuchanie innych, odpowiedzialność, komunikacja, kompromis); wskazuje cechy dobrego lidera	charakteryzuje szczegółowo korzyści pracy w zespole (rozwój umiejętności, oszczędność czasu, zaangażowanie, poczucie odpowiedzialności, kreatywność); omawia cechy dobrego lidera (np. komunikatywność, odpowiedzialność, uczciwość)	analizuje znaczenie zasad pracy zespołowej dla efektywności grupy; ocenia wpływ zaufania, asertywności i atmosfery na jakość pracy; interpretuje rolę lidera w funkcjonowaniu grupy	porównuje modele przywództwa w grupach i ocenia ich skuteczność; analizuje współczesne badania dotyczące pracy zespołowej; przygotowuje własny projekt (np. plan pracy grupy, kampanię o zasadach współpracy)
10. Konflikty społeczne	zna pojęcie <i>konflikt społeczny</i> ; wymienia podstawowe przyczyny konfliktów	opisuje rodzaje konfliktów społecznych (klasowe, kulturowe, wartości, ekonomiczne); wskazuje przykłady konfliktów z życia społecznego	charakteryzuje przyczyny i skutki wybranych konfliktów; omawia konflikty wewnętrzne, interpersonalne, wewnątrzgrupowe, międzygrupowe, międzynarodowe i globalne	analizuje sposoby rozwiązywania konfliktów (negocjacje, mediacje, arbitraż, sąd, wybory); ocenia warunki skutecznych negocjacji; interpretuje przykłady konfliktów w Polsce i na świecie	porównuje konflikty w różnych społeczeństwach i epokach historycznych; ocenia skuteczność metod rozwiązywania konfliktów, wykorzystuje raporty i przykłady współczesne; przygotowuje projekt regulaminu negocjacji i mediacji dla społeczności szkolnej
11. Społeczeństwo jako wspólnota wartości	zna pojęcie <i>wartości</i> ; wymienia przykłady wartości ważnych dla jednostki i społeczeństwa	opisuje hierarchię wartości według Maksa Schelera; wskazuje przykłady wartości witalnych, duchowych, hedonistycznych, uty-	charakteryzuje funkcje wartości w życiu jednostki i społeczeństwa; omawia różnice w hierarchii wartości w kulturach europejskiej i azjatyckiej;	analizuje znaczenie systemu wartości dla ładu społecznego; interpretuje hierarchię wartości w kontekście zmian społecznych, politycznych i kulturo-	porównuje różne koncepcje hierarchii wartości (Goodman, Giddens, Łobocki, Scheler); analizuje zmiany w hierarchii wartości w Polsce i na świecie

		litarnych i religijnych	podaje przykłady wartości ważnych dla Polaków według badań CBOS	wych; ocenia wpływ anonii na życie społeczne	cie, wykorzystuje wyniki badań socjologicznych; formułuje własny projekt badań nad wartościami w społeczeństwie
12. Ja i społeczeństwo – lekcja powtórzeniowa	jw.	jw.	jw.	jw.	jw.
13. Ja i społeczeństwo – lekcja powtórzeniowa	jw.	jw.	jw.	jw.	jw.
II. Szkoła jako wspólnota					
1. System oświaty w Polsce (temat fakultatywny)	zna pojęcie <i>obowiązek szkolny</i> ; wymienia podstawowe etapy edukacji w Polsce	opisuje strukturę systemu edukacji w Polsce po reformie 2016 r.; wskazuje etapy nauki od szkoły podstawowej do ponadpodstawowej	charakteryzuje system szkolnictwa wyższego w Polsce; omawia rodzaje studiów (I, II stopnia, jednolite magisterskie, doktoranckie, podyplomowe); wyjaśnia różnice między studiami stacjonarnymi a niestacjonarnymi	analizuje funkcje prawa oświatowego i polityki edukacyjnej państwa; ocenia rolę samorządów i ministerstw w finansowaniu i organizacji szkół; wyjaśnia znaczenie kształcenia ustawicznego	porównuje system edukacji w Polsce z systemami edukacyjnymi innych państw UE; omawia założenia procesu bolońskiego i programu Erasmus+; przygotowuje własne CV lub Europass – Paszport Językowy z wykorzystaniem narzędzi internetowych
2. Prawo szkolne	zna pojęcie <i>prawo szkolne</i> ; wie, że szkoła działa na podstawie przepisów prawa oświatowego; wymienia podstawowe dokumenty szkolne (np. statut, regulamin, plan lekcji)	opisuje strukturę statutu szkoły i jego znaczenie; wymienia inne ważne dokumenty (dziennik lekcyjny, arkusze ocen, świadectwa, program wychowawczo-profilaktyczny)	charakteryzuje funkcje dokumentów szkolnych (organizacyjne, informacyjne, ochronne, kontrolne); omawia prawa i obowiązki uczniów wynikające ze statutu	analizuje znaczenie statutu i innych dokumentów dla funkcjonowania szkoły; interpretuje zapisy dotyczące praw i obowiązków uczniów; ocenia skutki naruszenia prawa szkolnego	porównuje rozwiązania prawa szkolnego w różnych szkołach; wskazuje dobre praktyki w zakresie regulaminów i statutów; przygotowuje własne propozycje zapisów regulaminowych (np. dotyczących używania telefonów komórkowych), wykorzy-

					stuje wiedzę o prawie oświatowym
3. Analiza regulaminów wewnętrznych (temat fakultatywny)	zna pojęcie <i>regulamin</i> ; wie, że szkoła działa na podstawie dokumentów wewnętrznych (np. statutu, regulaminu biblioteki, regulaminu stółki)	opisuje strukturę aktu prawnego (tytuł, część, rozdziały, artykuły, paragrafy); zna podstawowe terminy prawne (ustawa, rozporządzenie, artykuł, paragraf)	omawia metody wykładni prawa (językowa, systemowa, funkcjonalna); charakteryzuje regulaminy wewnętrzne obowiązujące w jego szkole	analizuje regulaminy wewnętrzne pod kątem ich spójności, zgodności z prawem i przydatności; ocenia, czy regulaminy są jasne i użyteczne; wskazuje przykłady deregulacji	porównuje regulacje obowiązujące w swojej szkole z rozwiązaniami stosowanymi w innych szkołach lub instytucjach; przygotowuje własne propozycje zmian regulaminów (np. dotyczących korzystania z telefonów, mediów społecznościowych czy Wi-Fi), potrafi uzasadnić zasadność zmian na podstawie wiedzy prawnej i socjologicznej
4. Prawa i obowiązki ucznia	zna podstawowe prawa ucznia (np. prawo do nauki, do udziału w konkursach, do pomocy materialnej); zna obowiązki ucznia zapisane w statucie szkoły	opisuje źródła praw ucznia (Konstytucja RP, Konwencja o prawach dziecka, Prawo oświatowe, statut szkoły); wskazuje obowiązki ucznia (m.in. właściwe zachowanie, usprawiedliwianie nieobecności, przestrzeganie regulaminu)	charakteryzuje prawa ucznia (do informacji, do godności, do prywatności, do angażowania się w życie szkoły); omawia obowiązki wobec nauczycieli i kolegów; porównuje obowiązki ucznia i obywatela	analizuje rolę instytucji chroniących prawa ucznia (Rzecznik Praw Dziecka, rzecznik praw ucznia, organizacje pozarządowe); ocenia skutki naruszania praw ucznia i sposoby ich dochodzenia; proponuje sposoby reagowania w sytuacjach naruszenia reguł szkolnych	porównuje prawa i obowiązki uczniów w Polsce i innych krajach; ocenia skuteczność regulacji dotyczących praw ucznia; przygotowuje projekt zmian w statucie szkoły lub regulaminie, uwzględniający prawa i obowiązki uczniów, wykorzystuje wiedzę prawną i przykłady międzynarodowe
5. Problemy społeczności szkolnej	zna przykłady problemów występujących w społeczności szkolnej (np. konflikty, agresja, używanie substancji)	opisuje rodzaje konfliktów szkolnych i sposoby ich rozwiązywania (negocjacje, mediacje); wskazuje	charakteryzuje przyczyny zachowań agresywnych i problemów psychicznych młodzieży (np. presja rówieśnicza, izolacja,	analizuje sytuację uczniów z Ukrainy w polskich szkołach i ocenia skutki procesów asymilacyjnych; interpretuje zjawisko rozpro-	porównuje problemy społeczności szkolnych w Polsce i innych krajach; ocenia skuteczność działań instytucji wspierają-

	psychoaktywnych, depresja)	przejawy agresji w szkole	pandemia); omawia problem używania substancji psychoaktywnych i e-papierosów	szanej odpowiedzialności; proponuje sposoby przeciwdziałania problemom szkolnym	cych szkołę (np. psycholog, policja, NGO); przygotowuje własny projekt (film, plakat, kampanię) na temat przeciwdziałania jednemu z problemów szkolnych
6. Samorządność w szkole	zna pojęcie <i>samorządność</i> ; wie, że w szkole działa samorząd uczniowski; wymienia jego podstawowe cele i zadania	opisuje podstawę prawną funkcjonowania samorządu uczniowskiego; wskazuje zasady wyboru organów samorządu	charakteryzuje zadania samorządu szkolnego, klasowego i rady szkoły; omawia mechanizmy angażowania uczniów w życie szkoły (ankiety, głosowania, gazetka, wolontariat)	analizuje znaczenie samorządności dla demokratyzacji życia szkoły; ocenia rolę samorządu w rozwiązywaniu problemów społeczności szkolnej; interpretuje przepisy ustawy Prawo oświatowe dotyczące samorządności	porównuje funkcjonowanie samorządów uczniowskich w Polsce i w innych krajach; ocenia dobre praktyki w zakresie angażowania młodzieży w życie szkoły; przygotowuje własny projekt działań samorządu uczniowskiego, wykorzystuje wiedzę prawną i przykłady międzynarodowe
7. Szkoła jako wspólnota – lekcja powtórzeniowa	jw.	jw.	jw.	jw.	jw.
8. Szkoła jako wspólnota – lekcja powtórzeniowa	jw.	Jw.	jw.	jw.	jw.
III. Społeczność lokalna					
1. Społeczność lokalna	zna pojęcie <i>społeczność lokalna</i> ; wie, że tworzą ją ludzie mieszkający na określonym terytorium	opisuje cechy społeczności lokalnej (struktura wewnętrzna, system wartości, granice, historia); wskazuje przykłady społeczności lokalnych	charakteryzuje funkcje społeczności lokalnej (samorządowa, tożsamościowa, socjalna, socjalizacyjna, kulturotwórcza); omawia lokalną tożsamość i patriotyzm	analizuje przejawy patriotyzmu lokalnego (np. płacenie podatków w gminie, udział w wyborach, wspieranie przedsiębiorczości, dbanie o środowisko, uczestnictwo w wydarze-	porównuje społeczności lokalne w Polsce i innych krajach; ocenia procesy dezintegracji współczesnych społeczności lokalnych i ich przyczyny; przygotowuje projekt

				niach); ocenia znaczenie lokalnej historii i tradycji	badawczy lub inicjatywę na rzecz swojej społeczności, wykorzystuje źródła lokalne i międzynarodowe
2. Rola i zadania samorządu terytorialnego	zna pojęcie <i>samorząd terytorialny</i> ; wie, że w Polsce istnieją trzy szczeble samorządu: gmina, powiat, województwo	opisuje organy stanowiące i wykonawcze gminy, powiatu i województwa; wymienia przykłady zadań własnych samorządu	charakteryzuje zadania własne, zlecone i powierzone samorządu terytorialnego; omawia źródła dochodów samorządu	analizuje zasadę pomocniczości w funkcjonowaniu samorządu; ocenia znaczenie samodzielności i finansów jednostek samorządu; interpretuje rolę Europejskiej Karty Samorządu Lokalnego	porównuje system samorządu w Polsce z rozwiązaniami w innych państwach UE; analizuje budżet gminy, powiatu lub województwa na podstawie źródeł urzędowych; przygotowuje projekt działań na rzecz społeczności lokalnej, wykorzystuje wiedzę o zadaniach samorządu
3. Procesy decyzyjne w samorządzie lokalnym	wie, że podstawową formą decyzji organów stanowiących samorządu jest uchwała; zna pojęcie aktu prawa miejscowego	opisuje procedurę tworzenia prawa miejscowego; wymienia przykłady przepisów wykonawczych i porządkowych; wskazuje podmioty posiadające inicjatywę uchwałodawczą	charakteryzuje etapy procesu decyzyjnego w samorządzie (inicjatywa, prace nad projektem, opinie komisji, ocena prawna, głosowanie, ogłoszenie); omawia różnice między uchwałą, zarządzeniem a decyzją administracyjną	analizuje rolę obywatelskiej inicjatywy uchwałodawczej; ocenia znaczenie jawności obrad rady dla funkcjonowania demokracji lokalnej; interpretuje przykłady aktów prawa miejscowego i decyzji administracyjnych	porównuje proces decyzyjny w Polsce i innych krajach; analizuje przypadki nadzoru wojewody i premiera nad uchwałami samorządu; przygotowuje projekt uchwały lub regulaminu dla społeczności lokalnej, wykorzystuje przepisy prawa i dobre praktyki
4. Udział obywateli w procesie decyzyjnym samorządu terytorialnego	zna pojęcie <i>referendum lokalne</i> ; wie, że obywatele mogą uczestniczyć w procesie decyzyjnym samorządu	opisuje procedurę referendum lokalnego i jego przedmioty; wskazuje inne formy udziału obywateli (zgromadzenie, konsultacje społeczne)	charakteryzuje obywatelską inicjatywę uchwałodawczą i budżet obywatelski; podaje przykłady zastosowania tych mechanizmów w Polsce	analizuje znaczenie udziału obywateli w procesach decyzyjnych dla demokracji lokalnej; ocenia skuteczność mechanizmów partycypacyjnych; interpretuje zapisy ustaw samorzą-	porównuje mechanizmy partycypacji obywatelskiej w Polsce i w innych państwach; ocenia dobre praktyki budżetów obywatelskich; przygotowuje własny projekt wniosku

				dowych i Europejskiej Karty Samorządu Lokalnego	do budżetu obywatelskiego, wykorzystuje narzędzia partycypacyjne i przykłady międzynarodowe
5. Finanse gminy (temat fakultatywny)	zna pojęcie <i>budżet gminy</i> ; wie, że podstawą finansów gminy jest budżet roczny; wymienia przykłady źródeł dochodów gminy	opisuje zasady polityki budżetowej (rocznego budżetowania, zupełności, jedności, jawności, równowagi); wymienia podstawowe źródła dochodów i wydatków gminy	charakteryzuje etapy opracowania budżetu gminy; omawia znaczenie podatków i opłat lokalnych, subwencji oraz dotacji celowych w finansowaniu gminy	analizuje strukturę dochodów i wydatków gminy; ocenia wpływ lokalnych uwarunkowań gospodarczych na budżet gminy; interpretuje przykłady wydatków gminnych (np. edukacja, pomoc społeczna, transport, kultura)	porównuje finanse gmin w Polsce i w innych państwach UE; ocenia skuteczność wydatkowania środków budżetowych; przygotowuje projekt obywatelski lub budżet obywatelski dla swojej gminy, wykorzystuje dane budżetowe i raporty samorządowe
6. Formy aktywności obywatelskiej	zna pojęcie <i>partycypacja obywatelska</i> ; wymienia przykłady form aktywności (NGO, wolontariat, inicjatywy lokalne, fundusz sołecki)	opisuje cechy i rodzaje organizacji pozarządowych, stowarzyszeń i fundacji; wskazuje podstawowe zadania NGO i fundacji w Polsce	charakteryzuje działalność organizacji pożytku publicznego i wolontariatu; omawia rodzaje wolontariatu (akcyjny, stały, e-wolontariat) oraz inicjatywy lokalne	analizuje znaczenie funduszu sołeckiego i jego wpływ na rozwój społeczności; ocenia rolę NGO, wolontariatu i inicjatyw lokalnych w rozwiązywaniu problemów społecznych; interpretuje akty prawne regulujące działalność NGO i wolontariatu	porównuje formy aktywności obywatelskiej w Polsce i innych krajach; ocenia skuteczność działań obywatelskich w rozwiązywaniu problemów społeczności lokalnych; przygotowuje własny projekt inicjatywy obywatelskiej lub wolontariackiej, wykorzystuje przepisy prawa i dobre praktyki
7. Patologie życia publicznego	zna pojęcie <i>patologie życia publicznego</i> ; wymienia przykłady takich zjawisk (np. korupcja, nepotyzm, klientelizm)	opisuje rodzaje patologii władzy (alienacja, oligarchizacja, centralizacja, biurokratyzacja, partykularyzm, brutalizacja polityki); wskazuje	charakteryzuje mechanizmy korupcji (sprzedajność, przekupstwo, płatna protekcja); omawia przykłady patologii życia publicznego z historii Polski i świata	analizuje wpływ patologii życia publicznego na funkcjonowanie demokracji i społeczeństwa obywatelskiego; interpretuje przepisy Kodeksu karnego dotyczące korupcji	porównuje występowanie patologii życia publicznego w Polsce i innych państwach; ocenia skuteczność działań instytucji i organizacji antykorupcyjnych; przygotowuje wła-

		przyczyny i skutki korupcji			sny projekt działań na rzecz przeciwdziałania patologiom w życiu publicznym
8. Mechanizmy kontroli obywatelskiej	zna pojęcie <i>kontrola społeczna</i> ; wie, że w społeczeństwie istnieją sankcje społeczne	opisuje mechanizmy kontroli obywatelskiej (petycje, skargi, wniośki, prawo do informacji publicznej); wskazuje organy zobowiązane do udzielania informacji	charakteryzuje znaczenie prawa do informacji publicznej; omawia procedurę składania petycji, skarg i wniosków; wskazuje przykłady spraw rozpatrywanych w trybie skargi lub petycji	analizuje rolę kontroli obywatelskiej w demokracji i społeczeństwie obywatelskim; interpretuje przepisy Konstytucji RP oraz ustaw o petycjach i dostępie do informacji publicznej; ocenia znaczenie Biuletynu Informacji Publicznej	porównuje mechanizmy kontroli obywatelskiej w Polsce i w innych państwach demokratycznych; ocenia skuteczność narzędzi kontroli obywatelskiej; przygotowuje własny projekt skargi, petycji lub wniosku w sprawie lokalnej, wykorzystuje przepisy prawa i przykłady praktyczne
9. Zadania młodzieżowych rad	zna pojęcie <i>młodzieżowa rada</i> ; wie, że działa ona przy samorządzie gminy, powiatu lub województwa	opisuje podstawy prawne powoływania młodzieżowych rad; wymienia podstawowe zadania rad (opiniowanie, inicjowanie działań, udział w opracowaniu dokumentów strategicznych gminy dotyczących młodzieży)	charakteryzuje kompetencje młodzieżowych rad na różnych szczeblach samorządu; omawia przykłady ich działalności w Polsce	analizuje znaczenie młodzieżowych rad dla kształtowania postaw obywatelskich młodzieży; ocenia skuteczność ich działań w społecznościach lokalnych; interpretuje przepisy ustaw samorządowych dotyczące rad	porównuje działalność młodzieżowych rad w Polsce i w innych krajach; ocenia wpływ rad na politykę młodzieżową; przygotowuje własny projekt działań młodzieżowej rady dla swojego miasta lub gminy
10. Problemy i potrzeby społeczności lokalnej (temat fakultatywny)	zna pojęcie <i>diagnoza społeczna</i> ; wie, że jej celem jest poznanie problemów i potrzeb społeczności	opisuje podstawowe metody diagnozy społecznej (badania sondażowe, analiza danych, obserwacja, akcje plenerowe); wymienia przykłady problemów młodzieży	charakteryzuje zalety i wady metod diagnozy; omawia przykłady potrzeb młodzieży (edukacyjne, kulturalne, rekreacyjne, komunikacyjne); wskazuje, jak diagnoza wpływa na decyzje władz	analizuje mechanizmy demokratyczne pozwalające rozwiązywać problemy młodzieży (NGO, fundacje, inicjatywy lokalne, fundusze sołeckie, petycje, budżet obywatelski); ocenia skuteczność działań podejmowanych	porównuje sposoby diagnozy społecznej w Polsce i innych krajach; ocenia znaczenie partycypacji młodzieży w życiu lokalnym; przygotowuje własny projekt diagnozy i propozycję działań na

		w społeczności lokalnej	lokalnych	wanych przez młodzież i społeczność	rzecz rozwiązywania problemów lokalnych, wykorzystuje źródła (raporty, dane urzędowe, ankiety)
11. Młody obywatel w urzędzie	zna podstawowe dokumenty urzędowe (dowód osobisty, paszport, prawo jazdy); rozumie procedury obowiązujące w Polsce (meldunek, rejestracja pojazdu); dostrzega, że e-administracja ułatwia życie obywateli	opisuje procedury uzyskiwania dokumentów (dowód osobisty, paszport, prawo jazdy); wskazuje obowiązki związane z meldunkiem	charakteryzuje funkcje dokumentów urzędowych i procedur (dowód – potwierdzenie tożsamości i obywatelstwa, paszport – przekraczanie granic, prawo jazdy – prowadzenie pojazdów, rejestracja pojazdu – dopuszczenie pojazdu do ruchu); omawia wybrane e-usługi	analizuje znaczenie e-administracji w życiu obywatela; ocenia przydatność takich usług, jak: ePUAP, mObywatel, IKP, PUE ZUS, praca.gov.pl; interpretuje przepisy dotyczące dokumentów urzędowych	porównuje rozwiązania e-administracji w Polsce i innych krajach UE; ocenia skuteczność cyfryzacji usług publicznych; przygotowuje projekt korzystania z wybranej e-usługi (np. wniosek online o dokument, rejestracja pojazdu), wykorzystuje dostępne portale i źródła
12. Społeczność lokalna – lekcja powtórzeniowa	jw.	jw.	jw.	jw.	jw.
13. Społeczność lokalna – lekcja powtórzeniowa	jw.	jw.	jw.	jw.	jw.
IV. Demokracja i prawo					
1. Reżimy polityczne	zna pojęcie <i>reżim polityczny</i> ; wymienia rodzaje państw ze względu na reżim (demokratyczne, autorytarne, totalitarne)	opisuje podstawowe cechy państwa demokratycznego, autorytarnego i totalitarnego; zna przykłady historyczne	charakteryzuje fundamentalne zasady państwa demokratycznego (suwerenność narodu, poszanowanie praw mniejszości, podział władz, państwo prawa, pluralizm, konstytucjonalizm); omawia przykłady państw demokratycznych	analizuje różnice między demokracją większością a konsensualną, parlamentarną i prezydencką; ocenia współczesny podział na demokracje liberalne i nie-liberalne; wskazuje zagrożenia wynikające z autorytaryzmu i totalitaryzmu	porównuje funkcjonowanie reżimów politycznych w Polsce i w innych krajach; ocenia procesy demokratyzacji i autokratyzacji we współczesnym świecie; przygotowuje analizę porównawczą państwa demokratycznego, autorytarnego i totalitarnego na podstawie literatury politologicznej i

					raportów międzynarodowych
2. Polska w latach 1945–1989	wie, że po II wojnie światowej Polska znalazła się w strefie wpływów ZSRR; zna pojęcie <i>PRL</i>	opisuje proces przemian władzy przez komunistów (PKWN, KRN, TRJN, wybory 1947 r.); zna pojęcie <i>Konstytucja z 1952 r.</i>	charakteryzuje ustrój PRL (zasada jednolitości władzy, rola PZPR, fikcyjność wyborów); omawia aparat represji i cenzurę; wskazuje główne cechy gospodarki centralnie planowanej	analizuje konsekwencje polityczne, społeczne i gospodarcze systemu PRL; ocenia różnice między okresem stalinizmu (1944–1956) a późniejszymi dekadami PRL; interpretuje przykłady łamania praw człowieka i ograniczania wolności obywatelskich w PRL	porównuje ustrój PRL z innymi państwami bloku wschodniego; ocenia znaczenie doświadczeń PRL dla współczesnej Polski; przygotowuje projekt edukacyjny lub prezentację na temat życia w PRL, wykorzystuje źródła historyczne, wspomnienia i opracowania naukowe
3. Proces demokratyzacji Polski po 1989 r.	wie, że przemiany ustrojowe w Polsce rozpoczęły się w wyniku obrad Okrągłego Stołu i wyborów w czerwcu 1989 r.	opisuje podstawowe ustalenia Okrągłego Stołu (przywrócenie instytucji prezydenta i senatu, pluralizm związkowy, niezależność sądów, wolność słowa); wskazuje ich znaczenie dla reform	charakteryzuje wybory czerwcowe 1989 r. i działalność rządu Tadeusza Mazowieckiego; omawia zmiany wprowadzone nowelizacjami Konstytucji (1989, 1990, 1992)	analizuje skutki polityczne, społeczne i gospodarcze reform po 1989 r. (demokratyzacja ustroju, swobody obywatelskie, pluralizm, gospodarka rynkowa); ocenia znaczenie uchwalenia Konstytucji RP z 1997 r.	porównuje proces transformacji ustrojowej w Polsce z innymi krajami Europy Środkowo-Wschodniej; analizuje rolę jednostek (Wałęsa, Mazowiecki, Balcerowicz) w demokratyzacji; przygotowuje prezentację lub projekt badawczy nt. znaczenia reform dla współczesnej Polski
4. Zasady demokratycznego państwa prawnego	zna pojęcie <i>demokratyczne państwo prawne</i> ; wymienia zasady ustroju RP zapisane w Konstytucji	opisuje wybrane zasady ustroju RP (suwerenności narodu, reprezentacji, sprawiedliwości społecznej, konstytucjonalizmu, pluralizmu)	charakteryzuje zasady: podziału i równowagi władz, niezależności sądów i niezawisłości sędziów, decentralizacji władzy i samorządu lokalnego; omawia różnice między demokracją konstytucyjną a większością	analizuje znaczenie poszczególnych zasad dla obywateli i funkcjonowania państwa; interpretuje przykłady realizacji zasad w praktyce politycznej; ocenia zagrożenia dla praworządności	porównuje funkcjonowanie zasad demokratycznego państwa prawnego w Polsce i innych krajach; ocenia znaczenie mechanizmów konstytucyjnych w ochronie praw obywatelskich; przygotowuje projekt analizy (esej, prezentację) nt. demokracji

					konstytucyjnej i większościowej, korzysta z Konstytucji RP i źródeł międzynarodowych
5. Współczesne zagrożenia dla demokracji	zna pojęcie <i>zagrożenia dla demokracji</i> ; wymienia przykłady zagrożeń (np. nietolerancja, anarchia, korupcja, terrorizm, populizm)	opisuje wybrane zagrożenia (dyktatura większości, nietolerancja, brak szacunku dla prawa, anarchia, patologie władzy); wskazuje przykłady z Polski i świata	charakteryzuje mechanizmy ograniczające zagrożenia (ochrona praw mniejszości, niezależne media, instytucje kontrolne); omawia skutki zagrożeń dla państwa i obywateli	analizuje nowe zagrożenia (dezinformacja, polaryzacja, sekurytyzacja); interpretuje przykłady z życia publicznego i historii; ocenia znaczenie kultury politycznej dla stabilności demokracji	porównuje zagrożenia dla demokracji w Polsce i w innych państwach; ocenia skuteczność działań instytucji krajowych i międzynarodowych w przeciwdziałaniu zagrożeniom; przygotowuje projekt debaty publicznej o szansach i zagrożeniach dla demokracji, wykorzystuje źródła i raporty międzynarodowe
6. Hierarchia aktów prawnych (temat fakultatywny)	zna pojęcie <i>system prawa</i> ; wie, że akty prawne mają określoną hierarchię	opisuje zasady systemu prawa (spójność, zupełność, hierarchiczność); wymienia źródła prawa w Polsce (Konstytucja, ustawy, umowy międzynarodowe, rozporządzenia, akty prawa miejscowego)	charakteryzuje hierarchię aktów prawnych w RP; omawia szczególne miejsce Konstytucji oraz znaczenie ustaw i rozporządzeń; wskazuje różnice między systemem prawa stanowionego a common law	analizuje skutki niespójności prawa i występowania luk prawnych; interpretuje przepisy Konstytucji RP dotyczące hierarchii źródeł prawa; ocenia znaczenie publikacji aktów prawnych w Dzienniku Ustaw, Monitorze Polskim i dziennikach resortowych	porównuje system prawa w Polsce z systemem common law; ocenia rolę prawa unijnego w polskim systemie prawnym; przygotowuje projekt edukacyjny (np. prezentację, analizę) nt. znaczenia hierarchii prawa, wykorzystuje Konstytucję RP, orzecznictwo i źródła międzynarodowe
7. Zasady prawa wyborczego w Polsce	zna pojęcia: <i>wybory, referendum, czynne i bierne prawo wyborcze</i> ; wie, że wybory są podstawową instytucją demokracji	opisuje znaczenie wyborów dla demokracji; wymienia podstawowe zasady wyborów (powszechności, równości, bezpośredniości,	charakteryzuje przebieg wyborów do Sejmu, Senatu, na Prezydenta RP, do organów samorządu i do Parlamentu Europejskiego; omawia różnice między	analizuje znaczenie poszczególnych zasad prawa wyborczego; interpretuje przepisy Konstytucji RP i Kodeksu wyborczego; ocenia wpływ systemu wybor-	porównuje system wyborczy w Polsce z rozwiązaniami w innych państwach; ocenia skutki stosowania różnych metod podziału mandatów

		proporcjonalności, tajności); zna przykłady organów wybieranych w Polsce	dzi ordynacją proporcjonalną a większością	czego na reprezentatywność i funkcjonowanie demokracji	(np. d'Hondta) dla systemu partyjnego; przygotowuje projekt akcji profrekwencyjnej, wykorzystuje dane PKW i raporty międzynarodowe
8. Pojęcie prawa	zna pojęcia <i>norma prawna</i> i <i>przepis prawny</i> ; wie, że prawo jest jednym z rodzajów norm społecznych	opisuje różne rodzaje norm społecznych (religijne, moralne, obyczajowe, prawne); wymienia podstawowe zasady prawa (nietroaktywności, domniemania niewinności, prawa do obrony, „nieznajomość prawa szkodzi”)	charakteryzuje budowę normy prawnej (hipoteza, dyspozycja, sankcja); omawia rodzaje norm prawnych (nakazujące, zakazujące, przyzwalające); wskazuje podstawowe gałęzie prawa wewnętrznego (konstytucyjne, karne, cywilne, administracyjne, rodzinne, pracy, finansowe)	analizuje funkcje prawa (regulacyjna, wychowawcza, dystrybucyjna, represyjna, kulturotwórcza); interpretuje różnice między prawem stanowionym, zwyczajowym i międzynarodowym; ocenia znaczenie zasady domniemania niewinności i prawa do obrony w praktyce	porównuje system prawa w Polsce z innymi systemami prawnymi (np. common law, prawo unijne); ocenia znaczenie prawa europejskiego i międzynarodowego dla systemu prawa w Polsce; przygotowuje projekt analizy wybranej sprawy sądowej lub kazusu prawnego, wykorzystuje akty prawne i orzecznictwo
9. Prawo rodzinne	zna pojęcie <i>prawo rodzinne</i> ; wie, że reguluje ono stosunki między małżonkami, rodzicami i dziećmi	opisuje instytucje prawa rodzinnego: małżeństwo, przysposobienie, władza rodzicielska, obowiązek alimentacyjny; wskazuje źródła prawa rodzinnego (Kodeks rodzinny i opiekuńczy)	charakteryzuje warunki zawarcia małżeństwa i przeszkody małżeńskie; omawia różnice między wspólnotą ustawową a umowną; wyjaśnia zasady władzy rodzicielskiej i obowiązku alimentacyjnego	analizuje skutki prawne małżeństwa (wspólność majątkowa, obowiązki małżonków), przysposobienia i władzy rodzicielskiej; interpretuje przepisy Konstytucji RP i Kodeksu rodzinnego dotyczące ochrony rodziny; ocenia konsekwencje niewłaściwego wykonywania władzy rodzicielskiej	porównuje rozwiązania prawa rodzinnego w Polsce i w innych krajach; ocenia znaczenie współczesnych wyzwań (np. brak regulacji związków partnerskich); przygotowuje projekt edukacyjny lub analizę przypadku z zakresu prawa rodzinnego, wykorzystuje akty prawne i orzecznictwo
10. Prawo cywilne	wie, że podstawowym źródłem prawa cywilnego jest Kodeks cywilny; zna jego działy	opisuje podstawowe pojęcia prawa cywilnego (<i>osoba fizyczna</i> , <i>osoba prawna</i> , <i>zdol-</i>	charakteryzuje działy prawa cywilnego (część ogólna, prawo rzeczowe, prawo zobowiązań, prawo	analizuje przebieg postępowania cywilnego (procesowego i nieprocesowego); interpretuje przykłady zo-	porównuje rozwiązania prawa cywilnego w Polsce i w innych krajach; ocenia skuteczność funk-

		<i>ność prawna, zdolność do czynności prawnych, czynność prawna</i>); wskazuje przykłady umów cywilnoprawnych	spadkowe); omawia przykłady czynności prawnych i ich form; wyjaśnia różnicę między posiadaniem a własnością	bowiązań wynikających z umów, szkody, bezpodstawnego wzbogacenia czy aktu administracyjnego; ocenia znaczenie prawa rzeczowego i spadkowego w praktyce	cjonowania instytucji prawa cywilnego; przygotowuje projekt pozwu cywilnego lub analizę przypadku, wykorzystuje przepisy Kodeksu cywilnego i Kodeksu postępowania cywilnego
11. Prawo karne	wie, że podstawowym źródłem prawa karnego jest Kodeks karny; zna pojęcia: <i>przestępstwo, zbrodnia, występki, wykroczenie</i>	opisuje rodzaje przestępstw (zbrodnie, występki) oraz wykroczenia; wskazuje podstawowe sankcje karne (grzywna, ograniczenie wolności, pozbawienie wolności)	charakteryzuje rodzaje przestępstw według trybu ścigania (publicznoskargowe, prywatnoskargowe) i stadium realizacji (przygotowanie, usiłowanie, dokonanie); omawia środki karne	analizuje przebieg postępowania karnego (przygotowawcze, główne, odwoławcze, wykonawcze); ocenia rolę uczestników procesu karnego (oskarżony, pokrzywdzony, oskarżyciel, świadek, obrońca, pełnomocnik, przedstawiciel społeczny); interpretuje przepisy dotyczące praw ofiary i oskarżonego	porównuje polskie prawo karne z rozwiązaniami w innych państwach; ocenia skuteczność prawa karnego w zapobieganiu przestępczości; przygotowuje projekt (np. symulację rozprawy sądowej, analizę przypadku, debatę nt. skuteczności kar), wykorzystuje przepisy prawa i przykłady praktyczne
12. Prawo administracyjne	wie, że prawo administracyjne reguluje organizację i działalność administracji publicznej; zna pojęcie <i>aktu administracyjnego</i>	opisuje zadania administracji publicznej (stanowienie przepisów, wydawanie aktów administracyjnych); wyjaśnia różnicę między decyzją a postanowieniem administracyjnym	charakteryzuje elementy decyzji administracyjnej; omawia przebieg postępowania administracyjnego; wskazuje formy podania (żądanie, odwołanie, zażalenie)	analizuje zasady postępowania administracyjnego (legalizm, dwuinstancyjność, trwałość decyzji); ocenia znaczenie odwołań i zażaleń w ochronie praw obywateli; interpretuje przykłady decyzji i postanowień	porównuje system postępowania administracyjnego w Polsce i w innych krajach; ocenia skuteczność sądownictwa administracyjnego; przygotowuje projekt (np. symulację odwołania, analizę przypadku), wykorzystując przepisy K.p.a. i orzecznictwo sądów administracyjnych

13. Pojęcie i geneza praw człowieka	wie, że prawa człowieka przysługują każdemu z racji bycia człowiekiem; zna przykłady dokumentów dotyczących praw człowieka (Wielka Karta Swobód, Powszechna Deklaracja Praw Człowieka)	opisuje genezę praw człowieka od starożytności do współczesności; zna cechy praw człowieka (przyrodzone, powszechne, niezbywalne, nienaruszalne, naturalne, niepodzielne)	charakteryzuje generacje praw człowieka (pierwsza – osobiste i polityczne, druga – gospodarcze i socjalne, trzecia – kolektywne); omawia przykłady praw i wolności zapisanych w Konstytucji RP	analizuje znaczenie wybranych dokumentów (Deklaracja praw człowieka i obywatela, Konwencja genewska, Pakty ONZ, Konwencja o prawach dziecka); interpretuje współczesne kontrowersje wokół praw człowieka (aborcja, eutanazja, kara śmierci)	porównuje system ochrony praw człowieka w Polsce i w innych państwach; ocenia skuteczność międzynarodowych mechanizmów ochrony praw (ONZ, Rada Europy, UE); przygotowuje własny projekt badawczy lub prezentację nt. kontrowersyjnych spraw dotyczących praw człowieka, wykorzystuje źródła krajowe i międzynarodowe
14. Znaczenie praw człowieka w relacjach obywatel – państwo	zna pojęcia <i>państwo</i> i <i>prawa człowieka</i> ; wie, że prawa i wolności chronią jednostkę w kontaktach z władzą	opisuje funkcje państwa (organizacyjną, suwerenną, terytorialną, przymusową) i wskazuje różnicę między prawami a wolnościami; zna podstawowe prawa człowieka zapisane w Konstytucji RP	charakteryzuje trzy funkcje praw człowieka wg W. Osiatyńskiego (ochrona wolności jednostki, obowiązek stworzenia warunków do realizacji praw, ochrona przed naruszeniami ze strony innych osób); omawia przykłady praw i wolności (wolność osobista, prawo do nauki, prawo do sądu)	analizuje znaczenie art. 30 i 45 Konstytucji RP w relacjach obywatel – państwo; ocenia skuteczność narzędzi obywatelskich (wybory, zgromadzenia, petycje, inicjatywa ustawodawcza) w kształtowaniu relacji państwo – obywatel	porównuje rolę praw człowieka w relacjach obywatel – państwo w Polsce i w innych krajach; ocenia wyzwania współczesne (np. ograniczanie wolności w imię bezpieczeństwa, nadzór cyfrowy); przygotowuje projekt (np. esej, prezentację, debatę) nt. narzędzi ochrony praw człowieka, wykorzystuje Konstytucję RP i źródła międzynarodowe
15. Ochrona dóbr osobistych (temat fakultatywny)	wie, że dobra osobiste człowieka są chronione prawem; zna przykłady dóbr osobistych (życie, zdrowie, cześć, wizerunek)	opisuje przepisy Konstytucji RP i Kodeksu cywilnego dotyczące ochrony dóbr osobistych; wskazuje insty-	charakteryzuje przykłady dóbr osobistych (życie, zdrowie, cześć, dobre imię, wizerunek, prywatność, tajemnica kore-	analizuje współczesne zagrożenia dla dóbr osobistych (np. naruszenia danych osobowych, wykorzystanie wizerunku w sieci,	porównuje rozwiązania ochrony dóbr osobistych w Polsce i innych krajach; ocenia skuteczność działań instytucji (np. sądów,

	nek, prywatność, dane osobowe)	tucje odpowiedzialne za ich ochronę (np. UODO)	spondencji, twórczość naukowa i artystyczna, dane osobowe); omawia sposoby ochrony prawnej dóbr osobistych (skarga, zadośćuczynienie, sprostowanie)	kradzież tożsamości); interpretuje przepisy Konstytucji, Kodeksu cywilnego i RODO; ocenia skuteczność mechanizmów ochronnych	UODO, organizacji pozarządowych); przygotowuje projekt edukacyjny lub analizę przypadku naruszenia dóbr osobistych, wykorzystuje akty prawne, orzecznictwo i źródła międzynarodowe
16. Gwarancje przestrzegania praw człowieka w Polsce	wie, że prawa człowieka chronione są przez Konstytucję RP i ustawy; zna instytucje zajmujące się ich ochroną (sądy, RPO, RPD)	opisuje środki ochrony praw człowieka (sądy powszechne, administracyjne, Trybunał Konstytucyjny, RPO, RPD); wskazuje podstawowe zadania organizacji pozarządowych	charakteryzuje procedury składania skargi do RPO i skargi konstytucyjnej; omawia działalność organizacji pozarządowych (np. PCK, Amnesty International, Helsińska Fundacja Praw Człowieka)	analizuje znaczenie skargi konstytucyjnej i międzynarodowych zobowiązań Polski (Rada Europy, OBWE, UE); ocenia rolę Europejskiego Trybunału Praw Człowieka; interpretuje przykłady spraw dotyczących ochrony praw człowieka	porównuje system ochrony praw człowieka w Polsce z systemami w innych państwach; ocenia skuteczność instytucji krajowych i międzynarodowych; przygotowuje projekt (np. esej, plakat, symulację skargi) nt. ochrony praw człowieka, wykorzystuje Konstytucję RP, orzecznictwo TK i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka
17. Przykłady łamania praw człowieka	wie, że mimo istnienia wielu instytucji prawa człowieka są wciąż łamane; zna pojęcie <i>kara śmierci</i>	opisuje przykłady łamania praw człowieka w państwach demokratycznych i niedemokratycznych; wskazuje kraje, w których stosowana jest kara śmierci	charakteryzuje formy łamania praw człowieka (kara śmierci, tortury, dyskryminacja, łamanie praw kobiet, naruszanie praw uchodźców i migrantów, łamanie praw pracowniczych); omawia przykłady z raportów Amnesty International	analizuje znaczenie współczesnych zagrożeń (dezinformacja, inwigilacja, technologie rozpoznawania twarzy, oprogramowanie szpiegujące) dla przestrzegania praw człowieka; interpretuje sytuacje łamania praw człowieka w państwach totalitarnych, autorytarnych i demokratycznych; ocenia skutki naruszania praw kobiet i mniej-	porównuje skalę i charakter łamania praw człowieka w różnych państwach; ocenia skuteczność działań międzynarodowych instytucji i organizacji pozarządowych; przygotowuje własny projekt (np. raport, debatę, kampanię społeczną) nt. przeciwdziałania łamaniu praw człowieka, wykorzystuje źródła krajowe i

				szości	międzynarodowe
18. Formy zatrudnienia	wie, że podstawą zatrudnienia w Polsce są umowy o pracę i umowy cywilnoprawne; zna pojęcie <i>wolontariat</i>	opisuje rodzaje umów o pracę (na okres próbny, na czas określony, na czas nieokreślony, spółdzielcza); wskazuje przykłady umów cywilnoprawnych (o dzieło, zlecenie, agencyjna, kontrakt menedżerski)	charakteryzuje prawa i obowiązki pracodawcy i pracownika; omawia zasady zatrudniania młodocianych oraz znaczenie staży i praktyk zawodowych	analizuje zalety i wady umów cywilnoprawnych oraz skutki ich stosowania; interpretuje przepisy Kodeksu pracy i Kodeksu cywilnego dotyczące zatrudnienia; ocenia znaczenie związków zawodowych i instytucji kontrolnych w ochronie praw pracowników	porównuje formy zatrudnienia w Polsce i w innych krajach UE; ocenia skuteczność ochrony praw pracowniczych; przygotowuje projekt (np. analizę umowy, debatę, kampanię edukacyjną) nt. różnych form zatrudnienia, wykorzystuje akty prawne, orzecznictwo i przykłady praktyczne
19. Demokracja i prawo – lekcja powtórzeniowa	jw.	jw.	jw.	jw.	jw.
20. Demokracja i prawo – lekcja powtórzeniowa	jw.	jw.	jw.	jw.	jw.